
РЕДЕНИК

Једне вечери банула је у нашу кућу војска: људи наоружани пиштољима, пушкама, машинама, митраљезима, бомбама. Мајка им је одмах скувала велики бакрач качамака и ставила сира и млијека. Кад су вечерали, донијели су сламе из котара, прострли по поду и легли да спавају. Један војник је остао пред кућом с пушком о рамену.

Дуго нијесам могао да заспим. Грчио сам се у постељи поред мајке и размишљао о борцу с пушком пред вратима. Питао сам се: зашто и он није легао да спава?

Кад сам се ујутру пробудио, никога није било. Остала је само улегнута слама, трагови људских тијела.

— Дјецо, — обратила се мајка мени и сестри — ником не смијете рећи ни ријечи да су код нас ноћили партизани. Ви знате да се они боре да нас ослободе од непријатеља. Зато их морамо помагати.

Почели смо сакупљати сламу да бисмо је вратили у котар, кад иза врата нешто лупи. Мајка разгрну сламу и извуче велики реденик од митраљеза, округлао као котур и начичкан мецима. Било их је сигурно неколико стотина.

— Изгубили... Заборавили — уозбиљи се мајка. — Шта да радим с њим? Ово се мора сачувати...

Притрчао сам и подигао га. Био је тежак. Меци су се сијали.

— Остави! — одгурну ме мајка. — Није то за тебе. То се мора вратити партизанима.

Замотала је реденик неком дроњом и однијела га одборнику Симу, који је био наш први комшија.

Чим се одјутрило, Симов син Миле дошао је да се играмо. Али ја нијесам био оран за игру, мислио сам на реденик. Повукао сам Мила да станемо иза куће и упитао га:

— Јеси ли видио гдје је твој тата оставио нешто велико, округло као шерпа што је моја мајка јутрос донијела?

— Не! А шта је то?

— Ћути! Реденик, меци! Морамо их тражити. Партизани су их изгубили, а они се боре да нас ослободе... Како ће сад без метака?

Миле се замислио.

— Видио сам нешто замотано.

— Е, то, то! Гдје је оставио?

— У магазу — рече послије кратке паузе.

Чим је Симо отишао од куће, ми смо се дали у потрагу. Играли смо се, тобоже, жмурке и крили по магазу. Претражили смо сваки кутак, сваку врећу, кацу... А онда сам ја ушао у велики ковчег у коме је било жито.

— Пст, ево га! Али ћути, ником ни ријечи.

Загледали смо реденик, пипали га док су нам срца убрзано тукла. Онда смо га поново ставили у жито.

Кад се спустио мрак, привукао сам се Симовој кући, ушао у магазу, узео реденик и однио га у наш котар гдје сам га затрпао у сламу.

Мојој радости није било краја. Даћу га партизанима кад наиђу, мислио сам, њихов је, они су га изгубили.

Отада сам кришом сваког дана из реденика вадио по неколико метака, ложио ватру код потока и један по један трпао у њу. Кад би се разлегао пуцањ, скакао сам од радости.

У међувремену одборник је јавио партизанима да је у нашем селу нађен велики митраљески реденик и да га он чува на сигурном мјесту.

Ја сам често обилазио реденик, прижељкивао пушку, сањао митраљез, партизана...

Једног дана сав задихан и уплашен, Мило је дотрчао нашој кући.

— Људи с пушкама!... Љути... Вичу на тату... Нешто траже...

Непријатељи, помислио сам са стрепњом. Они увијек нешто траже, деру се, страше.

Уто је група наоружаних људи с одборником Симом стигла нашој кући. Били су љути, намрштени. Нијесу били у униформама, нити су носили петокраке. Схватио сам одмах: тражили су реденик. Није њихов, закључио сам и одлучио да им га не дам. Партизани су га изгубили. Њима га треба вратити.

— Да га ти нијеси узео? — питао је отац Мила.

Дјечак је ћутао, дрхтао од страха.

— Казуј! — викао је Симо.

— Ја нијесам.

— Него ко?

— Ја и Блажо смо га гледали.

— Ти си га узео! — викнуо је Симо на мене.

Ћутао сам као заливен, стезао зубе. Симо је замахнуо кајишем.

— Казуј! Гдје си га оставио? Казуј, убићу те!

— Нијесам га ја узео — рекао сам плачним гласом. Хтио сам да будем јунак, да задржим сузе, али оне су саме текле. Искоса сам гледао људе и питао се: ко су они?

— Кажи, сине! — рекла је мајка. — Убиће те!

Зарекао сам се да не кажем па нек ме убију.
Мајка је плакала и молила ме да кажем.
Симо је шкргутао зубима и ударао ме кајишем.

— Казуј гдје си га оставио!

Стезао сам зубе, ћутао.

А кад ме распалио шаком по лицу, заридео сам. Из носа ми је потекла крв, али Симо ме није пуштао. Никад га нијесам видио тако љутог, разгоропађеног.

— Очигледно, одборниче, нешто није у реду — умијеша се један војник. — Ти, изгледа, прикриваш муницију... Ту нешто није у реду... Остави то дијете, видиш да оно ништа не зна.

Симо је побијеснио. Ухватио ме за уво и повео до штале, а одатле до котара, па до његове магазе. Испитивао ме, тукао, пријетио. Ништа нијесам признао.

На крају, мајка се наљути.

— Остави ми дијете! Мора да је Миле узео реденик, па сад обара на њега.

Тада људи позваше Сима и почеше нешта да се договарају.

Једва сам ишчекао да оду. Сав крвав и уплашен, уплакан, гледао сам како се удаљавају.

Послије неколико дана дошао је мој друг Обрад, који је био нешто старији од мене.

— Чуо сам да су долазили партизани да траже неки реденик — рекао је значајно.

Занијемео сам. Партизани!? Ништа нијесам рекао. Отрчао сам кући и упитао мајку:

— Мама, ко су били они људи што су тражили реденик?

— Партизани, сине...

— А ја сам мислио... нијесам знао... мислио сам непријатељи.

Мајка се забезекнула. Погледала ме радознано.

— А јеси ли га ти узео?

— Јесам...

Отрчао сам у котар и из сламе извукао реденик. Пружио сам га мајци. Она је тешко уздахнула, замотала га опет у неку крпу и однијела одборнику.

Симо је тек тада успио да скине сумњу са себе.

ВУК

Наша мајка често плаче, тужи скоро увијек кад остане сама у кући. Сједи на некој ниској столици, преде, вретено ритмички удара у патос, као по такту, и нариче — некад за братом, нашим ујаком, кога су отјерали Талијани и заклали негдје у Албанији, те му се не зна ни гроба ни мрамора; некад за кћерком, нашом једином сестром Миком, коју је у току рата заклао бијесни вук.

Мика је чувала говеда, једну краву и двоје јунади. То нам је свега остало четницима иза зуба. Тјерала их је по шуми, напасала и скривала. Мајка је ишла тамо и музла краву. Били смо срећни када се враћала са крављачом млијека у рукама.

Сестра је у први сумрак долазила. Краву је везала у шуми, за смрчу, али свако вече на другом мјесту, да је ко не би пронашао. Догонила је само кад више није могла без воде.

Почетком љета у планини се појавио вук. Дивљао је по шумама, јео људске лешеве и побијеснио, почео да напада људе. Крстарио је по селима, ударао на торове. Кидисао је више на чобане него на стоку. Завладала је паника. Нико није смио слободно да се креће. Свак се више плашио вука него Нијемаца.

Једног дана ударио је ујаку у озце. Кад је покушао да заштити стоку, крволочник је јурнуо на њега. Он је потегао пушку и опалио, а разбјеснела звијер скочи и чељустима га ухвати за цијев. Ујак је пуцао, али зрна су звиждала поред вука.

Настала је борба између вука и човјека. Не свакидашња, језива. Вук је налијетао са стране, хватало за пушку, цијепао дрво и осукивао ујака око себе. За чудо, вук није хтио пушку да испусти из уста. Ујак, млад и врло снажан, није могао да му је истргне. Викао је, дозивао у помоћ и пуцао док је било метака у пушци. Нове није могао ставити. Вук му није дао да трепне.

Спасио се бјекством на смрчу. Пушка му није помогла! Узалуд је пуцао за њим, сав се тресао и није могао да нишани.

Послије тога, вук је јурнуо у овце другој чобаници. Али — само их разагнао, па искезио зубе на њу, сунуо да је закоље. Она је припиуштила уза смрчу, вук је сустигао и тешко ранио. Од ноге јој откинуо читаво парче меса.

Отада без пушке нико није смио никуд. Дјеца више нијесу смјела за стоком. Наша крава је рикала, нико је није могао нахранити. Млијеко прецијепила, нема ни пола.

Мика је говорила мајци:

— Ја ћу тјерати говеда у шуму, да се добро напасу, није ме страх. Ако избије вук, ја ћу побјећи на чечар.

Говорила је тако, а имала је десет година.

Али — ко да је пусти?

Неколико дана вук се нигдје није појављивао. Причало се да је негдје далеко одлутао. А онда се чуло да је тамо у Краљевој гори ударио чобанима у овце. Сви су се понадали да ће га неко убити.

Затим је у сусједном селу напао човјека који је спавао код тора. Врата на кућари била одшкринута, вук ушао и почео да га коље. Чо-

банин се замотао у поњаву и са сила мука успио да се извуче напоље. Звијер га није напуштала, већ га је једнако гњавила и клала. А он се замотавао у поњаве и котрљао низа страну, викао, дозивао.

У посљедњем тренутку, када више није имао снаге да се бори, стигли су људи са сјекирама и једва га отели, рањеног и искрвављеног.

Једног јутра у село стиже вијест: ето четника, све поклаше и попалише! Јуче су били у Какмужу. Све опљачкали и у дим претворили.

— Ето ти сад! — рече мајка. — Довече могу бити код нас. Шта да радимо? Ђецо, морамо бјежати у шуму са овом кравицом. Ако избију четници, заклаће нам је, па шта ћемо онда без кашике млијека.

— Морамо бјежати — рече сусјетка Стана. — Али како, све ће нам у огањ претворити.

— Оће, богами! — уздахну мајка. — Ја морам остати да браним, па шта ме снађе.

Мика је отјерала говеда у шуму. Удружила се са осталим чобанима са катуна. Било је око тридесеторо говеди у буљуку.

Кад су предвече најавили низ Омарић, волови су почели рикати, а краве и јунад се кривити.

— Ено вука! — викнуо Панто.

Дјеца су запомагала. Спазила један чечарић у клекама и потрчала на њега. Журнуло све једно преко другога. Припијуштила уза стабло, гурала се, гуремала. Њих много, а смрча мала, не могу сва да се смјесте.

Мика се, кажу, била попела, али је један дјечак што је последњи стигао, повукао за сукњицу и свукао на земљу, да би се он попео.

И таман што се поново прихватила за гране, стигао је вук разјапљених чељусти, дохватио је за ногу и свукао на земљу. Дјевојчица се кофистала као змија. Вук је клао, крв је шикљала. Писка се чула на све стране. Мајке су трчале, кукале, алакале.

Први је стигао Обрад с пушком. Налетио је на крволочну звијер и једва успио да је убије. И дјевојчицу отео мало живу. Била је сва у крви, унакажена, одијело поцијепано, једна рука сажвакана. И чутурица у којој је носила воду зубима просјечена. Опет је имала снаге да каже:

— Мама, немој плакати, све ће ово мене престати.

Одмах су је пребацили у болницу. Двадесетак дана отац је остао код ње. Мало се била опоравила. А онда је оставио и дошао да коси.

Трећи дан је стигла депеша: умрла!

УПАЉАЧ

Метални предмети су ме привлачили, рађали у мени радозналост. Чинило ми се: сви у себи крију неку тајну. Желио сам да их раставим и упознам. Претраживао сам сваки грм, завлачио се у сваки кут. Свуда гдје је мрачно треба тражити, све што је зарасло у шипражје треба преровити. У нашој штали, у њеним тамним ћошковицама, мора нешто да има. У приземљу наше куће, тамо испод патоса гдје се завлаче само мачке и кокошке, сањао сам метке, бомбе и пиштоље. Покушавао сам да разбијем камен, да проширим рупу и да се увучем.

Чим би ми нешто видјела у рукама, мајка би повикала:

— Шта ће ти та трица? Баци то! Стући ћеш прсте и сврљити нокте. Увијек си у грању, прљав си као крме, само нешто тражиш. А знаш да тамо има змија.

Али ко да ме спријечи да се кријем иза клека, да трчим с дјецом по кршевима? А ми смо сваког љета на катуну, под планином. Испод саме шуме су наше колибе. Између њих је пропланак, пољана, фино мјесто за окупљање, које смо звали Под. Лијеп таванак, утрина, нигдје камена. А околно сами крш. Ту се волови боду, момци камена бацају, дјеца играју. Сваку игру најљепше је приметити ту, прошетати, изаћи.

Свакоме је пред вратима. Недјељом се ту људи одмарају, жене преду и плету. И распредају приче.

Под је право стјечиште дјеце. Увијек их има по десеторо, петнаесторо. Ту има, колико оних која су се тек подигла на своје ноге, толико и оних која ће кроз годину двије поћи у школу или да чувају стоку. Алу ту има и одраслих јапалака, који из прикрајка загледају дјевојчице и шепуре се пред њима.

И ми смо се окупали на Поду. Гуцамо се. Кер одскаче. Хоћемо да напарицамо Милана. Он никако не може да заузме кућицу. Чим кер угна у казан, ми смо већ, по договору, измијењали мјеста. И Милан мора опет за кером. А кад му га дочека Владе — лети по тридесет метара. Наједанпут — фрр, па у Татину колибу — туп! Отресе се чађ са старог крова.

— Натрунисте ми калице, мајку вам вашу! — истрча Тата и очупа жару.

Побјегли смо, разишли се по честару. И више нас нико не би пронашао. И тек што се смирила баба Тата, попели смо се на крш и погађали бацу на њеној колиби.

Тап, туп! — одскаче камење, пршти чађ и трулеж.

И, ево, Тате за нама. Начупала руковат жаре, трчи, псује. Разбјежали смо се на све стране, завлачили се испод грана, по шипражју. Ко би нас нашао?

Лежали смо у хладовини, чепркали, превртали камење...

Хм, нешто звекну! Јесте, чуо сам. Нешто има!

Око мене се скупише сви дјечади. Подизали смо гране, тражили.

— Ту је... Чуо сам: звекнуло је... Овдје око овога камена.

— Ево га! — викну Милан.

— Дај овамо! Моје је, ја сам га нашао! — скочих му заочи.

Дјечак се уплаши и пружи ми метални предмет. Нека цјевчица, мало дебља него цигарета. Мало потамњела. Некад је била сјајна. Нешто звечка у њој.

Скакао сам од радости. Дјеца су трчала око мене. Хтјела су да виде, да завире. Али ја не дам. Ја сам га нашао. Моје је.

— Што сте се сјатили? Идите! Нашао сам цику. Ево, видите, али само из моје руке.

— Вала, нијеси га ти нашао, него Милан — усуди се Милоје да каже.

— Ко то каже? Јесам ли ја чуо кад је звекнуло?

— То је метак.

— Није, нема зрна.

— Шта је да је — моје је! Вама га не дам. Видите како је фино. Било је сјајно, па мало почело да рђа. Али — очистићу га. Ништа не мари, биће опет сјајно.

Милан поче да плаче, да цмиздри.

— Моје је, ја сам га нашао — рече Милан.

— Не дам ти га, па цркни! Шта ми можеш?

— Сад идем да кажем тати.

— Кажи... их, као да се ја бојим твога тате.

Дјечак крену ка колибама, отирући сузе.

Раскакао сам се између клека. За мном потрча Миле, а онда и остала дјеца. Милан застаде, обриса сузе рукавом, погледа за нама, па и он потрча.

— Куд ћеш ти за нама? Иди ти те кажи твоме тати! — добаци му Миле подругљиво.

Милан стаде и погледа ме право у очи, тражио је од мене одобрење. Ипак ми је било милије да иде и он са нама. Разумио је.

Отишли смо дубље у шуму, у Колашеве долине. Ту треба да испитамо све тајне нађеног предмета. А он их има. У њему нешто звечи. Приносио сам га уху, мућкао. Чује се нешто ситно, једва се осјећа, само помало шушти, као ситан пијесак.

Али — досадни су ови моји другови! Наднијели ми се изнад главе. Начетили се, не дају ми дисати. Не могу ово никако да раставим. Да имам клијешта да га мало стегнем, или лимицу да га престружем, да видим шта има у њему. Морам узети камен да га мало куцнем, да видим је ли тврдо. Мало га огребах. Сјајно. Ко ли је то изгубио? Или оставио? Можда је то изгубио неки војник. Мора да су се крили по овим чечарима. И прољетос су туда ишли. Носили су пушке, бомбе, митраљезе. Можда су се одмарали у хладу оне смрче. Они имају разних ствари. Их, да ми је да завирим у њихове торбаке! Али кад пуцају — страшно је. Ух, можда и ово може пући!

Срце ми уздрхта. Жмарци ме подиђоше.

Не смијем се играти са овим. Мајка каже да сваки гвоздени предмет може да буде опасан.

— Бјежите, ћецо! Чувајте се, ово може пући!

Дјеца се забезекнуше, устукнуше.

— Дај мени да видим, ја знам може ли пући — каже Миле.

„Цику“ сам стрпао у џеп. Не дам је ни њему. Што се он прави важан? Као да ја не знам колико и он. Прави се зато што је неколико мјесеци старији од мене. Их, шта је то! Мама каже заједно ћемо поћи у школу, чим се рат сврши. Његова мајка ме задојила... И то мама каже... Да му дам да види, али само он.

— Ајде, Миле, вамо за ову клеку, даћу само теби. Ти си мој брат. Бјежите остали! Идите кући; И језик за зубе!

Ево их опет свију за нама. Најавише као рој пчела.

Ставио сам предмет на плочу, подигао други камен и викнуо:

— Бјежите! Сад ће да пукне! Слушајте! Чувајте се!

Милан се опет унесе:

— Моје је... Ја сам га нашао... Дај...

— Бјежи, пуче!

И замахнуо сам каменом. Али нијесам га-
ђао. Хтио сам да их застраши. Шта је Милан
зацегилѐао? Ја сам главни. Он га нашао, их! Као
да ја нијесам чуо кад је звекнуло. Као да га ја
не бих нашао и без њега. Рекао сам: ту нешто
има.

Како сам се тада осјећао силян, снажан!
Нико ми није био раван. Сва дјеца трче за
мном. Диве ми се. Сви би хтјели да имају тако
нешто. Е, не дам им, нека поцркају! Нека гле-
дају, али само из моје руке. Даћу само Милу,
да види, да узме у руку, да завири. Неће му
ништа бити. Више никоме. Милану га не дам.
Шта ме брига, нека се криви. Ово није за њега,
оно може пући, па би мене кривили да га рани.
Ух, кад груне! Сви ће да се чуде. Шта су они
за мене? Ја сам скоро најстарији међу њима.
Само је Миле старији неколико мјесеци. Али —
то је ништа. То је исто као да смо вршњаци.

— Некате, ђецо! Шутите, неко зове...

Ослушних.

— Мене мама зове.

— Дођи брзо! — викала је мајка. — Ајде
да ужинаш!

Отишли смо сви на Под. Али ми се не иде
у колибу. Не могу јести, нијесам гладан. Зашто
ме зове?

Упаљач сам држао у цепу, стезао га у ша-
ци. Бојао сам се да ме не откаже Милан. Али
не смије, пребио бих га као мачку.

— Што не идеш, дијете? — опет ме зове
мајка. — Дођи сад! Повоздан се не савијаш, са-
мо канараш.

— Чекајте ме ви, сад ћу ја — рекао сам.

Сви су гледали за мном.

На синији ме чекала кора са младим кај-
маком. Жути се скоруп као јаблан, тек скинут
с калице. Ту је и тањир варенике. Изненадио
сам се: и кајмак, и вареника! Раније само хљеб,
и помало сира.

— Ето, срећо моја, пробај мало млади ско-
руп. Од сада ће ти мама сваки дан помало да-
вати. Зекуља се напасла и припуштила млије-
ко. Жао ми те да чезнеш кад друга ђеца једу.

Али ја нијесам могао јести. Ухватила ме
нека радава, ни кајмак ме не привлачи. Жури
ми се, морам изаћи на Под, другови ме чекају.

— Не могу ја, мама, појести ову кору. Што
си ми оволико намазала?

Сркнуо сам неколико пута варенике и устао.

— Што не једеш? — зачуди се мајка.

— Не могу, нијесам гладан.

— Откад то? Салила сам ти најљепшу ка-
лицу, а ти нећеш. Шта ти је, да нијеси шта слаб?

— Нијесам гладан, мама. Најео сам се јаго-
да — слагао сам.

— Шта има од јагода, поједи ову кору, кад
ти кажем. Да видиш како је сладак млади ско-
руп — мајка је подигла кору.

Сркнуо сам неколико пута варенике и ско-
чио да изађем.

— Узми ову кору у руку, па поједи гредом.

— Не могу...

Већ сам био на вратима.

На Поду ме чекао буључак дјеце.

Миле ми је изашао у сусрет. Дао сам му
знак да одемо мало даље, тамо иза Видакове
колибе.

Опет дјеца за нама. Читав рој.

— Куд ћете ви? Бјежите! Хоћемо ми да
пуцамо.

Дјеца су сужавала круг око нас. Упаљач сам
ставио на један велики камен, подигао други и
змахнуо.

— Бјежите, бјежите! — викао сам.

Дјеца прхнуше на све стране као јато пти-
ца. Али се нека осмјелила, одмах се повратише,
хоће да виде шта ће бити.

А ја затегао каменом, вичем:

— Бјежите, бјежите! Слушајте!

И гађао сам.
Груу! — разлегао се пуцањ.
Све ми се помрачило. Затетурао сам се и пао.

— Воде, воде! — викао сам.

Више ништа нијесам видио. Низ лице су ми текли врели млазеви.

— Воде, воде! — дерао сам се на сав глас.

А онда се више ничега не сјећам.

Не знам колико сам лежао обливен крвљу. Ни колико су избежумљена дјеца трчала око мене.

То је чуо мој тетак. Дотрчао је и подигао ме из локве крви. Узео ме у наручје и понио. Низ лице и груди текла ми је крв. Ја сам је осјећао, али ништа нијесам видио. Око мене је био мрак. Сунце више није сијало, небеског плаветнила и шуме није било. Ишчезли су планински висови, висови, брда и долине.

— Воде, воде! — вапио сам, плакао и трзао се у наручју.

Никада тако нијесам био жедан.

— Воде, воде! — рекао сам још неколико пута.

Онда ми се све замутило.

Кад сам дошао себи, лежао сам поред огњишта у колиби. Поред мене је јецала моја мајка. Колиба је била пуна људи, жена и дјеце. Груды су ми биле завијене, глава замотана, само ми је било слободно десно око.

— Богу фала кад му је бар једно око остало здраво — рекла је једна жена.

Схватио сам да сам тешко рањен и да ми је оштећено и лијево око.

Отац је довео једног војника, партизанског болничара Мира, који ме је оперисао на више мјеста. Он ми је повadio много ситних парчади из тијела. Једно парче ми је нашао и у лијевом оку. Крајишник Миро ме излијечио. Али — остале су последице које и данас осјећам. Нарочито у оштрини вида.

БОМБА

Ја и Миле беремо шипураке. Црвени плодови су љековити, откупљује их задруга, а нама треба новац. Идемо у школу, морамо купити књиге, свеске и остали прибор.

Завлачимо се у трње и шипражје као мишеви. Ништа нам није тешко. Трудимо се да очупамо сваки плод, да оберемо и оне које нико није могао да дохвати. У одјећу нам се забадају оштре бодље, пробијају до тијела, али ми не напуштамо посао, треба напунити торбице.

На брду у близини наше куће, око кржљаве смрче има највише шипурака, од њих се до стабла не може прићи.

— Гледај, шта је оно? — рече Миле.

У шибљу стоји нешто необично, велико као лопта, плаво.

— Оно је шлем — рекао сам.

Миле гађа каменом. Камен одскочи уз оштар метални звук. Никако нијесмо могли да се завучемо у грање, хоће трње очи да нам изгребе. Гађали смо још неколико пута каменом, али предмет је било тешко погодити, не да честар.

Отрчао сам кући и казао оцу.

Он дође, разгрну мало грање и погледа.

— Па то је бомба! Велика, авионска бомба! Е, ћецо моја, како сте могла настрадати. Бјежи-

те, не дирајте! Да експлодира, све би нас разнијело. Ова бомба могла би кућу дићи у ваздух.

Брзо смо се разишли. Неколико дана ту нијесмо смјели брати шипураке. А онда сам бомбу показао старијем брату. Другог дана са њим су дошли Мијат и Милован, имитирали су лет авиона, бацање бомби, њихов пад на земљу и распрскавање у ситна парчад.

Никако нијесмо могли да се смиримо. Стално смо трчали на брдо, завлачили се у шипражје, загледали бомбу и гађали је камењем, такмичили се ко ће је више пута погодити. Звиждало је камење око ње, звечало и одскакало од челика.

За чудо — бомба није могла експлодирати. Мора да је била овлажила. Кажу да је најприје била у неком мочилу, па је отуда извадио неки младић и однио је у гај чиче Михаила и ставио на пут куда пролази наша учитељица. Она је била млада и лијепа дјевојка, па хтио момак мало да зановијета, да је уплаши и да скрене пажњу на себе.

Туда више нико није смио да прође.

Онда се Павле смиловао и помакао је с овог пута. Али је сада однио и оставио на други, којим још чешће иде учитељица, на пут према клозету. Дјевојка је била на муци: није смјела да иде тамо гдје је морала отићи. Зато је чича Михаило, пошто је у његовој кући била школа и становала учитељица, узео бомбу и сакрио је у најгушћи жбун на брду, поред наше куће, мислећи да је ту нико неће пронаћи.

Али, ето, нама није остала. Кад смо год родитељима преварили очи, трчали смо тамо. Бомба је постала главна мета за најбоље нишанције. Гру, гру! — одскакало је камење од ње.

Кад је то примјетио отац, узео је нарамак сламе, ставио поред грма и запалио. Бомбу никуд није смио да помјери, а ватру није могао да наложи на њу, није дало густо бодљикаво

цбуње. Слама је планула и изгорела, али бомба није експлодирала.

Тада нам је рекао мој старији брат:

— Ја ћу наложити ватру, и бацити је, ја смијем.

Тако је и било.

Једног дана, док је отац орао испод куће, искрали смо се, понијели шибицу и луча, накупили сувог грања и наложили ватру поред великог грма. Кад се ватра добро разбуктала, Блажо се завукао у шипраг, извукао бомбу и бадио је у ватру.

— Бјежите, бјежите! — повикао је.

И ми смо потрчали колико смо могли, право кући.

Мајка се уплаши кад нас видје избезумљене.

— Шта је било? Шта вам је, ђецо?

— Ништа, ништа... Слушај, сад ћеш чути.

Отворили смо прозор и гледали шта ће се догодити.

Ватра гори, дим се извија.

Дууум-грууу! — тресну бомба, одјекну јака детонација. Кућа се цибну, потресе, заљуља се земља. Облак дима се диже, а гране са смрче полетјеше на све стране.

Мајка закука, а ми весели истрчасмо напоље.

Брзо смо стигли на брдо.

На огњишту велико удубљење, казан, издробљено камење. Ватре нема, ни варнице, ни пепела. Жбун покошен и гране расуте по бријегу. Смрча поткресана, по стаблу ране различите величине.

Отац је викао на нас, дозивао нас, грдио.

Један во је лежао на њиви и копрцао се. Мајка је трчала и говорила:

— Само кад тебе није погодило... А како их нијеси видио шта раде. Могли су сви изгнути...

— А шта си ти радила?! Што ти нијеси виђела? — дерао се отац.

— Ја мишљах одоше код тебе, на њиву —
правдала се мајка.

— Таксирати, баксузи, шта је са њима мо-
гло бити! Како су ми се укрили! Угледах их са-
мо кад отрчаше у кућу. Окренух се и прими-
јетих: гори ватра. Сјетих се. Али било све кас-
но. Да нијесам легао под ову међу, ко зна шта
би са мном било. Зазвиждаше парчад око мене,
заораше по овој страни. Галоњу је, ево, погоди-
ло на три мјеста. Чуди ме како Думоња остаде
жив. Мора да га је заклонио Галоња.

Во је лежао, а између ребара шикљала му
је крв. Локва се сливала у бразду.

— Е, мој Галоња, шта те снађе! — уздахну
мајка.

— Чим ћу сад узорати? — рече отац.

— Могоао си ти оног ђавола маћи између
ђеце — прекори га мајка. — Могли смо, боже
сачувај, данас остати без њих.

ЗАПАЉЕНИ БОР

У тарском омару расту високи борови. Де-
бели, голи, са гранама само при врху. Сви су
од луча, који се црвени као месо. Из њих се
циједи жуто-црвена смола, густа, љепљива, оте-
же се низа стабло — само ако је негдје мало на-
рањено, ако га је неко засјекао сјекиром или
га некада погодио камен. А тамо је врлетно, ка-
мен се отискује, лети испод ногу, па кад заж-
дије у бор, направи му велику рану. И смола
изаври. Или: чобани наложе ватру уз бор, ста-
бло нагори, и из њега, касније, избије смола.
Под такав бор лако је наложити ватру. Креснеш
само шибицу и запалиш смолу, пламен одмах
букне.

Мени и Милу је то била душа. Чували смо
говеда и запаљивали борове! Тражили смо оне
који су највише заливени смолом. Понекад на
дан запалимо по неколико стабала. Кад запа-
лимо смолу, приложимо доста дрва. А тамо бар
тога има. Све лучевина. Онда се гријемо, ска-
чемо око ватре, вичемо.

Једног дана донијели смо доста соли, али
оне крупне, у крушцу. Со пуца у ватри. Хоћемо
да шенлучимо, да се чује на све стране, да
растјерамо вукове и остале звјери. Запалили смо
један високи дебели бор на Вршењу. С једне

стране некада нагорио, неко уз њега ложио ватру. И смола изаврела, салила се на земљу, поред стабла у трави велика локва, счврсла се, густа као мед.

— Овај бор треба данас да прегори и да падне — кажем.

— Пући ће као топ, треснути као гром — објашњава Миле.

— Нека тресне, ми ћемо побјећи кад он полети.

— Гледај колике су му гране при врху, при паду ће све да се полеме, биће да пуца, да се ори!

Скупљали смо дрва и трпали на ватру. Лучевина гори, црни дим суче, а црвени пламен лиже уза стабло. Цврчи смола, топи се и слива у ватру. Читава ломача. Температура бије, не може се прићи ни на двадесет метара.

Непрестано смо довлачили крље, врцеве, цјепанице; све сами, ћићирови луч.

— Миле, дај со!

Повадили смо из торби велико грумење, као песнице. И бацали у ватру. Настаје прасак, со се распрскава, па поново прашти.

— Ура!

— Да имамо још једну бомбу...

Ватра букти, вјетар је распирује, прима се уза стабло. Смола се једнако циједи и слива у ватру, а пламен за њом лиже.

Можда се пламен не би дизао тако високо уза стабло јер кора слабо гори, а бор је го до врха, без иједне гране — да некада у њега није ударио гром и расфашао га од врха до дна, направио низа њга пругу из које је изаврела смола, па се сад крави и слива низ стабло, а за њом пламен суче. Вјетар пири. Још мало па ће пламен стићи до врха и запалити и гране. Тада ће и четина да пуцкета.

Мило је то нама! Нека пуца. Соли нам је свакако нестало.

На све смо заборавили. О говедима одавно ништа не мислимо.

Као да их и не чувамо. За нас није важно хоће ли отићи у нечију ливаду, или ће их растјерати вуци, а могу се и поломити низ врлетне стране Тарских стијена.

Најважније је да се ватра добро разгори, да се подигне што већа буктиња, да бор што прије прегори и стропошта се.

То је важно!

— До црне ноћи не може прегорети, много је дебео — каже Миле.

— Може, може. Док ми наваљамо ових клада, има за два сата да га није.

— Пануће он брзо, види како се у њега ватра завртјела. Треба да будемо на опрезу, може нас изненадити.

— Не бој се, неће вала још, треба оволика сила да прегори. Неће таман до ноћи.

— Не ваља ако прије не прегори. Морамо чекати па макар оvdје заноћили.

Треба да видимо кад тресне, како ће гране да се полеме и да се позабадају у земљу. Пући ће као гром, земља ће да се потресе.

Сви смо се били ознојили. Довлачили смо дрва и трпали на ломачу. Пламен је обухватио цијело стабло.

Крр-крр-крк!

— Бјежи, бјежи! — повика Миле.

Врх се потресе и бор полетје.

Потрчали смо као без главе, један на једну, други на другу страну. Нијесам имао времена да погледам на коју страну лети бор, нити да размислим: куд треба бјежати. Рашепирио сам право низа страну, јер бор није чекао.

Стабло је треснуло на земљу уз силан прасак и лом. Све се дрмнуло.

И ја сам се нашао на земљи. Једна грана ме дохватила и оборила, притисла пода се. Али срећом само самим врхом. Требало ми је још само корак да измакнем, али...

Никуд нијесам могао да се помјерим. Никако не могу да се извучем испод гране, нијесам имао снаге. Био сам заробљен.

Ватра је обухватила гране, оштре иглице су пуцкетале, пламен ми се приближавао. Вјетар је сада јаче дувао и распиривао огањ. Све се за трен могло проширити у пожар, огроман, неугасив.

Јаукао сам, плакао, дозивао помоћ. Миле је избезумљено трчао, приближавао ми се, али није могао ништа да ми помогне. Није смио од ватре ни да ме дохвати.

— Приђи, приђи... Подигни мало ову грану, запетљала ми се око ногу... Помози ми да се извучем! — вапио сам.

Пламен само што није обухватио и последњу грану бора који се разврнуо у страни и гори. Око њега све пржи. Трава се суши, запали се и изгори, па се угаси. Иза ватре остаје црни пепео. Била је, срећом, још сочна и зелена, па не може нагло да изгори. Иначе, шумски пожар би био ту.

Копрцао сам се, трзао. Миле је покушавао да ми помогне, али није имао снаге да подигне грану. Пламен ми се приближавао, очекивао сам да ме сваког тренутка обухвате црвени језици.

Кад су запуцкетале иглице око мојих ногу, добио сам неку неизмјерну снагу. Миле ме повукао за руке и ја сам се извукао испод већ запаљене гране. Одијело ми се било запалило, смрдјело је, пушило се.

Ипак, задобио сам само лакше опекотине. Болови од удара били су тежи.

Можда је то била освета горостасних, високих борова на које смо се били окомили.

КАПА

Ја и Мићко смо били наоружани чобани. Обојица смо имали по кубуру. Ја сам своју направио сам, а Мићку је помогао отац. Имали смо и барута. Мићку је дао неки ловац, а ја сам имао старих метака од талијанске бреде. Разваљивао сам их и вадио барут. У кубуре смо стављали и ловачку сачму, пушчана зрна и разне металне предмете.

Е, ко је био као ми? Нико! Ми, па ми!

Никога се нијесмо бојали. Ни вука, ни хајдука. Пуцамо сваку звјерку. Ничему не дамо стати. Ни зец не може остати на миру. Лисицу и вука не смијемо пропустити. Треба пуцати и вјеверицу, орла, врону... Али — никада не пуцати напрасно. То је наш принцип. Тако смо се договорили. Са нама нема шале.

Стално смо прижељкивали да се појави нека звјерка, да је пуцамо, да шемучимо, нек се чује, нека одјекује шума, да нам се сви диве. Али чудо — по читав дан неће ништа да се појави. Зато смо нестрпљиви.

Драго нас једнако убјеђује да пуцамо, он ужива у томе. Милина је слушати како планина јечи, како се пролама. У нашим срцима нешто оживи, оснажимо, као да смо добили крила. Али пуцати без разлога, онако напрасно, у ваз-

дух — није ништа. Боље је пуцати и нешто устријелити.

— Стави, друже, на нишану капу, па да пуцамо.

Драго је имао нову шајкачу, лако бисмо је погодили. Он се устеже, жао му капе, погодимо је, а ми га уцјењујемо.

— Ставићу вам је на ону грану, а ви да пуцате одавде, од овог камена — каже Драго.

— Е, нећемо тако. Одатле би је једва погодио најбољи стријелац пушком.

— Ако хоћеш да пуцамо, прислони је уз овај камен, а ми да гађамо одавде — показа Мићко одстојање од три-четири метра.

И ми нећемо друкчије. Хоћемо да је гађамо и да је сигурно погодимо, да је притучемо из камен, да му је сву поцијепамо, да се зна да наше кубуре нијесу никаква шала. Нећемо да је објеси на грану, па не знам са које близине да је пуцамо, јер би зрно само прошло кроза њ, као игла. И ништа. Нећемо тако.

Драго се узврпољио, би је ставио, не би је ставио. Мило му да чује пуцањ, али...

— Стави, стави, не бој се, не можемо је ми погодити...

Драго се затеже, али скиде шајкачу и прислони је уз велики камен. А ми клекнусмо, на нишанисмо са два-три метра и на команду: па ли — опалисмо заједно. Разлегосе се пуцњи, задими око нас, а Драго притрча камену и подиже капу. Имао је шта видјети: шајкача је била сва подерана. Драго бризну у плач, а ми се смијемо и ликујемо од задовољства.

Са нама више није било шале. Ја и Мићко смо важили за најугледније чобане. Сви су нас гледали са страхопоштивањем.

Ја нијесам могао да не пуцам свакога дана. Гађао сам врране, свраке, па и друге птице. Али некако нема ни њих, расплашиле се. Кад није било ништа да налети, пуцао сам напразно, у стабло, у камен. А Мићко је штедио барут. Није

хтио да пуца понекад и по два дана. Ја не могу, него чим напуни, трас! Нека јечи, нека се чује. Нека ми се сви диве.

Једнога дана нестаде ми барута. Молио сам Мићка да он опали, а он каже:

— Зар на празно да пуцам? То никако! Стави ми капу, уз камен као Драго.

— Нећу уз камен, ставићу је на грану.

— Нећу, само уз камен.

Сјетио сам се Драгове капе, сва је била избуцана. Не смијем. То ми је била прва капа коју ми је отац купио. Била је нова, плава, качкет. Кад је донио из града, био сам радостан, до неба, скакао сам од задовољства. Тада ми је отац рекао:

— Ево сад имаш нову капу, можеш чувати овце. Али да будеш добар чобанин, да их добро угојиш. Ако будеш стоку добро напасао, најесен ћу ти купити одијело.

Да ми Мићко поцијепи капу, шта би ми отац рекао? Никад ми ништа не би купио. А, то никако не смијем.

Трчкарао сам с брда на брдо, хајкао, викао да бих поплашио неку звјерку, да навучем Мићка да пуца, да се чује прасак. Налети понека вррана, али Мићко неће на њу да троши барут. Он хоће да пуца звјерку, или моју капу. Молио сам га, убјеђивао и преклињао да ми позајми мало барута, али узалуд.

— Ставићу ти капу на пањ, па пуцај — рекао сам.

— Хоћу, али да прислоним цијев уз капу.

Помислих: капа је мекана, кад је погоди сачма, платно ће се савити, неће јој ништа бити... Или ће склизнути с пања и зрно проишати поред ње. Боље је него да је ставим уз камен, јер се зрно одбија од камена и пробија два пута. А можда је Мићко ставио више сачми. Дуго сам се двоумио. Наједном скидох качкет и ставих га на пањ.

— Ево, пуцај!

Мићко приђе и прислони цијев уз капу.
Горио сам као у врућици, гледао шта ће ми бити са капом.

Дум! — разлеже се пуцањ. Капа се изви, полетје увис као орао. Дим се диже. Мени се срце стеже. Пратим капу, гледам гдје ће се пасти, да видим шта је са њом било. Капа се закачи за грану једне смрче која се лагано заљуља.

Брзо сам се попео до ње.

Али, авај! Капа је била сва у комадима! Више репови на све стране.

Сузе су ми се саме сливале низ лице. Горко сам ридао, гушио се, а Мићко се грохотом смијао.

Никада ми ништа жалије није било.

Шта ћу да кажем родитељима? Довољно је да ме отац само погледа, да ми каже: никад ти ништа више купити нећу.

Укривао сам неколико дана, нико није примијетио да ја немам капе. А кад је отац видио да идем за овцама гологлав, препријечи ме:

— Гдје ти је капа?

— Не знам... негдје се затурила... не могу да је нађем — промуцао сам стидљиво, утучено.

— Зашто је не пронађеш?

— Јуче ми је остала код куће, па је сада не могу да нађем.

— Ако је не нађеш, нећу ти купити одијело које сам ти обећао.

Тако је и било.

ЗМИЈА

У планини има змија, нарочито шарки. Крију се по камењару, завлаче испод камења. А кад упече сунце, извуку се и грију. Ја и Тадија смо их тукли на сваком кораку, поготову оне које смо нашли на спавању. Притисни је тојагом уза земљу, па каменом у главу. Чули смо да змија може да запуне, али ми на то много нијесмо обраћали пажњу. Можда смо их тукли из страха, или смо жељели да се покажемо пред чобанима — да се не плашимо ничега.

— Ја сам чуо да се жива змија може продати — рече Тадија.

Уозбиљно сам се, замислио.

Чували смо овце по планини и планирали: ухватићемо змију, однијети је у град и продати.

— Ако је први нађеш, зови ме, да је ухватимо — рекао сам.

— А ако ти први нађеш, зови ти мене — прихвати Тадија. — Немој да је дираш док ја не дођем.

Јавили смо стадо један поред другога, а ми ишли заједно. Ријетко смо се раздвајали. Обојица смо носили по једно расцијепљено дрво, процијеп којим треба ухватити змију за врат, а онда је стрпати у флашу и зачепити дрвеним чепом.

Претраживали смо кршеве, тражили шарке, оне су најскупље. Али чудо: нигдје ниједне! Сада их нема. Превртали смо камење, завиривали у шкрипове, разгртали траву. Али нема па нема.

— Тако то обично бива — каже Тадија — кад нешто тражиш, нема га, а кад га не тражиш, хоће очи да ти избије.

Једнога дана, док сам лежао на трави, примијетих шарку између два гребена. Извлачила се испод камена. Скочио сам као опарен. Не могу рећи да се змије нијесам плашио. Често сам се сјећао једне дјевојчице коју је ујела камењарка. Цијела нога била јој је поцрњела, отекла, кожа затегла па се сјаји. А она јечи, не може никуд да се помакне. Из планине је дошла нашој колиби у току ноћи, касно, ја сам био у најдубљем сну. Читаву ноћ није могла ока склопити. Ујутру су је на носилима однијели у болницу.

Срце ми се стеже, а коса нарасте. Али се нијесам смио збунити. Докопао сам процијеп и јурнуо према отровници. Леђа су јој се сијерила, шарене пруге се пресијавале на сунцу.

— Тадија, Тадија!... Змија, змија! — викао сам из свег гласа.

Притиснух је дрветом уза земљу. Она се кофиста и грчи. Не могу да је ухватим у процијеп. Непрестано сам дозивао друга који је био негдје с друге стране брда. Звао сам га и тако разбијао страх који ме је све више обузимао. Сада више него икада кад сам тукао змију. Раније сам гледао да јој што прије стучем главу, а сада — да је ухватим живу у процијеп! Треба да је продам, да нешто купим...

Тадија ме чуо, сјетио се зашто га зовем и брзо дојурио. Рашченуо је свој процијеп и последије неколико покушаја ухватио је иза врата. Дрво је стезало, а она се котурала, отимала. Отворили смо боцу и мало по мало, најприје главу, па онда остали дио тијела — стрпали унутра! И одмах затворили дрвеним чепом који је с једне

стране имао мало луфта, специјално направљен за ту сврху, да не би угинула без ваздуха.

Црним, двоструким језиком, палацала је по зидовима стакла, издизала глацу, кофистала се.

— Како би нас сада ујела, убризгала нам отров — каже Тадија. — Гледај: избацује ијед на стакло...

Већ сам размишљао шта ћу купити за змију: опанке, кошуљу, књиге... Чуо сам да их купују они из циркуса...

— Тадија, змија је моја! — рекао сам.

— Е, али је нијеси ти сам ухватио... Да ја нијесам дошао, побјегла би ти, ништа јој сам нијеси могао.

— Али да је ја нијесам нашао...

— У реду, да је продамо, па да новац подијелимо.

— Шта ће теби, шта теби треба да купиш?

— Ех, шта... На примјер: кратке панталоне за љето. Видиш каква је врућина а ја идем у сукненим.

— А што ти то не купи газда? Он бар има доста пара...

Тадија је био у најму код човјека који је имао доста оваца. Ни он није ишао у школу. Већ двије године чува овце, али туђе. Ја и он смо се добро слагали, остали чобани нас презиру и избјегавају. Можда нас и мрзе. Али ми се волимо.

Ћутао сам ја, ћутао је он.

— А шта би ти хтио да купиш? — упита ме последије једне тешке паузе.

— Купио бих књиге. Хоћу да идем у школу.

Тадија је тужно гледао преда се.

— Е, и ја бих волио ићи у школу... — рече.

Шарао сам прстом по боци у којој је отровница палацала језиком, издизала главу, котурала се.

— Па добро — рече Тадија — нека ова буде твоја. А кад ухватимо другу, биће моја. Купићу

за њу кратке панталоне, мене неће да пошаљу у школу.

Сјутрадан сам кренуо у град, да продам змију. Овце сам оставио код Тадије. О томе нико више ништа није знао. Оцу то нијесам смио казати. Ко зна шта би ми он рекао. Изашао сам на цесту куда су свакодневно врвјели камиони са балванима. Возили су грађу из планине. Ту је Мехо, Авдо, Јбуца, Момир... Сви ме добро познају, свима сам брао јагоде, повезће ме. Чекао сам у шуми. Први је наишао Мамут Гуја. Тако су га сви знали, јер је веома брзо возио. Стаде. Али пун. Неће да ме прими. А ја усоврљио, обећавам да ћу му набрати јагода чим стигну, али он неће ни да чује. Ипак попусти.

— Хајде, али само до Оцака. Даље не смијем од милиције.

Сјео сам сав срећан. И торбу пригрчио поред себе. У кабини су била још двојица, али ја никоме нијесам смио рећи шта имам у торби. Рекао сам им да идем у град да нешто купим.

Машина је стењала, бреквала, балвани су шкрипали, прашина се дизала за нама. Гуја је вјешто мотао воланом. Послије двадесетак километара, стаде.

— Е, овдје мораш изаћи. Не смијем даље. Ту је милиција, а ти си прекобројни.

— А колико има још до града? — упитао сам.

— Дванаест километара — рече и затвори за мном врата.

Камион задими, подиже облак прашине и оде. Стајао сам и гледао за њим.

Ставио сам торбицу на леђа и кренуо пјешнице. Једна окука, друга, трећа... Климај, корачај — нигдје града. Упекло летње сунце, врућина, брзо сам се ознојио. Пролазе поред мене разна возила, али нико неће да стане, нико да ме повезе.

Ипак сам прије подне био у граду.

Али гдје да продам змију? Које да је понудим? Град не познајем. Свега сам два пута долазио.

Иза једног угла примјетих стрица. Уплаших се, као да ми неко забодје нож у груди. Стид ме је од њега. Он је учитељ, живи у граду. Смијао би ми се што сам дошао. Казао би ми оцу, а он је љут и пријек... Окренуо сам се на супротну страну, а онда пресјекао неколико улица и сакрио му се. Тражио ме, али ме није могао пронаћи.

Ишао сам улицама, утучен, изгубљен. Нијесам знао куда да окренем, коме да покажем змију која је лежала у флаши. Да сам је стрицу показао, сигурно би ми он показао. Али стид ме од њега. Он је уча. Ријетко долази нашој кући.

Веома бојажљиво пришао сам једном дућану. Видим: обућарска радња. Црвенио сам, стидио се и торбу притезао уза се.

— Изволи, дјечко... Уђи, уђи...

Гледао сам га забезекнуто, избеумљено, тупо.

— Шта треба? Хоћеш ли ципеле или опанке?

Гледао сам у своју шарену торбицу.

— Шта имаш у торби? Имаш ли кајмака?

— Не... Имам змију...

Човјек стрекну. Исколачи очима. Скоро да се подиже са столице.

— Шта?! Змију имаш!... Ти се, мали шапиш...

— Јесте. Имам праву змију. Жива је. Али је затворена у боци, не бој се.

Човјек се мало прибра.

— Да видим?

Размрснуо сам торбу. И извукао флашу. Змија се скотурала, подиже главу и поче палачати језиком.

— Шарка... највећа отровница... Како си је смио ухватити?...

— Чуо сам да се може продати...

— Ја не знам. Које треба змија?

А онда се мало замисли.

— Има ли овдје неки циркус?

— А, има, има... Можда би је баш они узели, да показују народу...

Објаснио ми је гдје се налази циркус. Послије извјесног лутања, успио сам да га пронађем. Ту је био разапет огромни шатор. У близини више кола, рингишпил, некакве окретушке... Али змија или каквих других животиња није било. Бојажљиво сам прилазио корак по корак, чепао околу. Желио сам да некога упитам, да некоме покажем змију, али за то нијесам имао снаге, смјелости. Сви људи су били озбиљни, занијети својим пословима, нико ме није примјећивао. Кад сам пошао, чинило ми се: сваки ће ме питати шта носим, сви ће се чудити — како сам смио и како сам могао ухватити живу отровницу, али сада ме нико не види. Осјећао сам се ситан и неук, утучен, изгубљен.

Лутао сам по граду неколико сати, а онда савио шипке и упутио се назад. Прешао сам ријеку, спуштио се под мост, кришом да нико не примијети, извукао флашу из торбе и спустио је у воду.

Брзо сам се удаљио, журио сам да бих опет ухватио неки камион и вратио се.

Ни те јесени родитељи ме нијесу послали у школу.

КРУШКЕ

По повратку из школе, успут, неколико дана тјерамо Миланову лопту коју му је купио отац. Мала, мало већа од оне за стони тенис. Али гумена, права, правцата лоптица.

Сви смо били радосни. Први пут у рукама имамо такву лопту. До сада смо шутирали само крпењачу, или ону од говеђе длаке. Правили смо их тако што смо у чарапу трпали дроње, или ваљали длаку коју смо чупали са говеди, у прољеће кад се лињају.

Било нас је девет ученика из нашег села. Увијек смо ишли заједно у школу. А она је била удаљена седам километара, па смо у путу завирили и, обично, било прољеће, јесен или зима — у саму ноћ стизали кући, гладни и уморни.

Али Милан не да цабе да играмо. Он лопту чува. Мора прво сви да уплатимо по динар за штету која настаје на лопти при њеној употреби. Ко има да плати, може и да игра. А ко нема, не може ни да гледа како остали играју. Ја сам био најмањи и најслабији играч, а скоро никада нијесам имао динар да уплатим. А кад сам платио, играо сам једно полувријеме у једној, а друго у другој екипи, јер сам био вишак. Кад новац нијесам имао, морао сам да идем од својих другова.

— Нема, друже! Не можеш цабе ни да гледаш! Није то крпењача, па да ћуамо поваздан — каже Милан значајно.

Остали морају да га подржавају. Јер ако га не слушају и не мазе, одмах се наљути, па не да ни њима да играју. Понекад их само подражи, па га онда моле, убјеђују, обећавају по два динара за један дан, али узалуд. Само кад га сви слушају, могу се играти до миле воље.

И Милан је брзо постао најпопуларнији међу нама.

У суботу нијесам могао играти, јер нијесам имао динар да уплатим. Морао сам се одвојити од другова и лежати иза једне клеке, да не гледам. Било ми је тешко, плакао сам, брисао сузе и повремено провиривао главу, да видим како лопта одскаче, како се отимају око ње. Али чим би то примијетио Милан, викнуо би:

— Лези, или се губи одатле!

— Па нека га, нека гледа, шта ће нам наудити? — рече Драго.

— Нека га, нека навија — додаје Миле.

— Е, не може! — продера се Милан. — Ако хоће да гледа, нека плати пола динара. Иначе, ја не дам лопту ни вама...

А онда се сви окомише на мене и отјераше ме.

Тек кад су завршили прво полувријеме и сјели да се одморе, могао сам им прићи. Али нијесам хтио ни тада, грчио сам се иза жбуна и слушао њихов разговор.

— Ја више не могу играти, огладнио сам — рече Обрад.

— Ни ја, богами... Ја сам и гладан и жедан — вели Блажо.

— Е, да је сада која крушка, што би пристала на овој врућини, — каже Милан.

— Има крушка у Јаворку — умијеша се Владе. — Сада су већ зреле. Најбоље да идемо да наберемо.

Сви погледаше у мене.

— Дођи овамо — рече Милан.

Подигао сам се, али нијесам прилазио.

Иди набери крушка, па ћу ти дати да играш са нама... И то пет дана цабе...

— Да крадем?! Нећу, вала, па никад не поиграо! — рекао сам и удаљио се од њих.

Уздахнуо сам и сјео иза једног грма. Преда мном је изронила торба, пуна крушка коју је прије неколико дана отац донио из Левера кад је тјерао жито у воденицу. Тамо у кањону Таре је жупно, има доста воћа. Уста ми се напунише пљувачком. Ех, да ми је сада само једна да је загризем...

Ми смо увијек били жељни миве. У нашем планинском селу расту само крушке дивљакуше. Тврде су и љуте, стижу у мртву јесен. Кад је поједеш, усне и језик се укруте, у устима остаје нешто храпаво, тврдо као пијесак. Једино кад огњиле, могу се појести. А то је могло бити тек у новембру.

Воће је код нас било извор свих сласти. Нешто недостижно, нешто што припада само срећнима. А најести се воћа, значило је доживљај који се дуго памти, који се касније препричава, кога се свако дијете најрадије сјећа.

Понекад би, у јесен, воћари из жупа дотјерали у великим крошњама шљиве или крушке и продавали по селима, за новац или жито. Давали су кило за кило. Мени је то изгледало врло јевтино, али отац је говорио да је то скупо. Ми дјеца наваљивали смо на њега, молили га да нам купи кило два. Тешко нам је било гледат другу дјецу како се госте...

— Не могу, дјецо, да купим, немамо жита. Без крушка и шљива се може, а без хљеба не може. Крушке нијесу за вас, то је за оне који све имају.

А кад бисмо бризнули у плач, рекао би нам:

— Покупите класје по њивама, можете сакупити доста за крушке, боље је него да га купе птице.

Ја и брат смо одлазили на њиве, пипали по читав дан, скупљали класје, трљали га и раз-вијавали, али једва би сакупили по неколико прегршти жита.

Сједио сам иза грма и свега се тога сјећао. Ех, да ми је тада била која крушка, макар и дивљакуша! Чини ми се не би биле љуте и опоре... Само да ми се уста напуне њиховом киселином! Па нека ми се уста покупе од њих! Не бих тражио оне питоме, жуте, које продају воћари... А у Јаворку има и таквих крушака. Оне су извор свих сласти! То село се налази десно од наше школе, спуштено у подножје планина, завучено у неколико долина. Причали су ми другови да су прошле године набрали по пуне торбе.

Нешто снажно ме је повукло да одем тамо и да наберем крушака за све моје другове, да их изненадим, да им докажем да нијесам себи-чан као они. Волио бих да се сви наједемо. И Милан. Видио сам колико су се сви уморили и огладњели. Како би се осјећали да пред њих ставим пуну торбу меканих жутих крушака... Загризеш је, а она се топи у устима... Набраћу, неће ме нико примијетити.

Спустио сам се прво низ врлетне стране густе букове шуме, па онда ударих преко ливада, обраслих бујном отавом. Прескочих поток, па се испред мене указа воћњак. Опрезно се прикрадам. Срце ми јако туче. Никога нема. Угледах велику гранату крушку, раширила своје руке. Шиљате крушке се опустиле наниже, висе. Са једне стране почеле да жуте, а са друге зага-сито зелене. Обазрех се неколико пута лијево, десно, па припиуштих уза стабло. Брзо сам се нашао међу плодовима. Окитили сваку гранчицу, као да ми кажу: бери и једи, шта чекаш?

Тек што сам откинуо неколико комада и стрпао у њедра, под кошуљу, прије него сам и једну загризао — залаја пас! У грудима ме не-

што стеже, ледну, као да ми се тамо зари нож. Прићутах се.

— Држи, Шарове! Држ', држ'!...

На врат, на нос појурио сам низа стабло. Ухватих се за грану, а она пуче, била је сигурно сува, и ја — стрмоглавице на земљу, буп!

За тренутак — обезнанио сам се. Глава ми се потресла. Јечао сам. Из уста и носа цурила ми је крв.

Пас је урлао, само што није скочио на мене. Покушао сам да побјегнем, али сам се спотакао и пао.

У том часу зачух глас домаћина:

— Марш, марш!... Остави, Шарове!...

Пришао је и подигао ме. А ја сам лице за-гњурио у траву. И горко ридао. Сузе су ми се мијешале са крвљу која ми једнако липтала.

— То је казна, мали, због крађе — рече чов-јек и покуша да ме узме у наручје.

Нијесам му се дао. Свом снагом сам припи-уштио уза земљу. У том тренутку највише сам волио — да пропаднем у земљу, да ме више нема. Никако нијесам могао дозволити да ми до-маћин погледа у лице, али не због озледа које сам задобио при паду, већ због нечег унутраш-њег, много јачег, нечег што се у мени грчило, што ме стезало; нешто је кључало у мени: зашто сам морао то радити?

При паду сам ударио главом у жилу. Вилица ми је била натекла. Чело ме јако бољело. Му-чило ме на повраћање.

— Опраштам ти сада, али више немој!... Хајде са мном кући, да се умијеш, да... — рече човјек.

Осјећам да ми у њедрима стоје три-четири крушке. Чим бих се подигао, испале би ми, ко-шуља ми се извукла из панталона. И без тога, нагучиле се, осјећа се.

— Устани, дјечко, нећу ти ништа... Па ти нијеси ниједну набрао... Мора да си се био тек

попео... Једино ако си неку појео. А то бих ти дао да си било кад дошао...

Можда бих устао, да не рече да сам — само појео. А ја нијесам ниједну ни пробао. До тада нијесам био љут на њега, више сам се љутио на себе, али га сада почех да мрзим.

— Хајде, дижи се!... Чији си ти?

Тргох се, окренух и извукох кошуљу. Четири крушке испадеше и раскотрљаше се низа страну.

— Ето, то сам био убрао... Ниједну вала нијесам ни окусио — рекао сам потиштено.

И више ништа нијесам могао рећи због великог стезања у грлу, суза, болова и гриже савести.

Човјек ме родитељски сажаљевао, убјеђивао ме да идем са њим у кућу, али ништа није помогло. Нијесам му могао погледати у очи. Пружио ми је крушке које сам био обрао. Нијесам узео.

Умио сам се на малом поточићу и кренуо.

Мојих другова нигдје није било. Кући сам стигао у саму ноћ. Родитељима сам казао да сам трчао и пао.

Одлежао сам десетак дана у постељи.

ЗАРОБЉЕНО СТАДО

Изнад нас се дижу огромне литице. Испод нас — опет литице. Вертикално одсјечене, суре. Спуштамо се козјим стазама, у потрази за травом, са стоком, завлачимо се између њих чим

Настави читање из књиге коју ћеш узети у школској или градској библиотеци. На тај начин ћеш осетити чар књиге и читања.

Редакција портала Монтенегрина.нет

и завејано, а мраз укрутио снијег да га до Ђурђевадне не размекша.

Али ни у Стијенама нема више зелене траве. Једино пузавице, које се провлаче између грана и плету своје мреже, задржавају зеленило. Суве жуте траве има доста. Бусика као јастуци. А чим одјугови, снијег почне да клизи, остаје копна земља и овце могу да пасу. Још куда лавина прође — могу да пасу као о Петровудне.